

Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studij

Ivan Badanjak

***Codex Gigas* – Misterij „Kodex Biblije“**

Zagreb, 2013.

Ovaj rad izrađen je na Hrvatskom studiju Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom doc. dr. sc. Branke Grbavac i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2012./2013.

Sadržaj rada

1. Uvod	1
2. Sadržaj <i>Codexa</i>	3
2.1. Prva stranica	4
2.2. Biblija	6
2.3. Povijesni i medicinski tekstovi	7
2.4. Ispovijed i prizivanje	9
2.5. Nebeski grad i avao	11
2.6. Kalendar	16
3. Legenda o nastanku <i>Codexa</i>	21
4. Svrha <i>Codexa</i>	25
5. Zaključak	27
6. Zahvale	28
7. Popis literature	29
8. Sažetak	31
9. Summary	32

1. Uvod

Kugu, požare, ratove te samog Đavla, srednjovjekovna je legenda povezivala uz *Codex Gigas*, „Veliku knjigu“ poznatiju po imenu „Đavolja Biblija“. *Codex Gigas* srednjovjekovni je rukopis nastao na području današnje Češke u malom benediktinskom samostanu kod Podlažica početkom 13. stoljeća. Rukopis se sastoji od 312 pergamentskih listova izrađenih od teleće kože dimenzija 890 mm visine i 490 mm širine, i težine od 75 kilograma.¹ Premda postoje kodeksi koji su brojem stranica opširniji od *Codexa Gigasa*², on je zbog svoje težine dobio titulu najveće rukom pisane knjige na svijetu.³ Naziv „Đavolja Biblija“ veže s uz legendu prema kojoj je *Codex* nastao kao rezultat pakta redovnika i Đavla.

Bez obzira što je rukopis vrlo zanimljiv i vrijedan proučavanja, dosada mu nije posvećeno dovoljno pažnje. Rukopis su najviše proučavali znanstvenici s područja Češke (Kamil Boldan⁴, Zdeněk Uhlíř⁵, Dušan Foltyn⁶) i Švedske (Carl Nordenfalk⁷, Anna Wolodarski⁸), tj. onih s kojima je rukopis najviše povijesno povezan. Veliki doprinos istraživanju rukopisa predstavljaju i radovi znanstvenika s engleskog govornog područja (primjerice Michael Gullick⁹). Veći interes za istraživanjem i proučavanjem *Codexa* javlja se nakon snimanja dokumentarnog filma Julie Nelson „Devil's Bible darkest secrets explained“¹⁰ kada su znanstvenici započeli istraživanje *Codexa* novijim metodama.¹¹

¹ Kamil Boldan, *CG: the secrets of the world's largest book* (Prague: National Library of the Czech Republic 2007.), 17

² Primjer takvog je *Codex Sinaiticus*, kodeks napisan uncialom sa prijepisom Biblije na grčkom jeziku koji sadrži 730 listova. (*Codex Sinaiticus*, „Važnost najstarije Biblije“, <http://codexsinaiticus.org/en/codex/significance.aspx> (27. 12. 2012.))

³ Carl Nordenfalk, „Heaven and Hell in a Bohemian Bible of The Early Thirteenth Century“, *The Year 1200: A symposium*, (New York: Metropolitan Museum of Art, 1975.), 283, <http://books.google.hr/books?id=IRIAeAMUJywC&pg=PA283&lpg=PA283&dq=carl+nordenfalk+heaven+and+hell> (20. ožujka 2013.)

⁴ Napisao knjigu *CG: the secrets of the world's largest book*, Prague: National Library of the Czech Republic 2007.

⁵ Napisao poglavlja „The Phenomenon Called *Codex Gigas*“ i „The *Codex Gigas*, its Content and Function“ u knjizi *CG: the secrets of the world's largest book*, 2007.

⁶ Napisao poglavlje „The Mysteries of the Monastery of 'Saint' Vrbata“ u knjizi *CG: the secrets of the world's largest book*, 2007.

⁷ Napisao članak, „Heaven and Hell in a Bohemian Bible of The Early Thirteenth Century“, za simpozij *The Year 1200: A symposium*, Metropolitan Museum of Art, New York, 1975.

⁸ Sudjelovala u dokumentarnom filmu National Geographica - „Devil's Bible darkest secrets explained“

⁹ Sudjelovao u dokumentarnom filmu National Geographica - „Devil's Bible darkest secrets explained“

¹⁰ National Geographic, „Tales of the Weird, *Codex Gigas*“, <http://newswatch.nationalgeographic.com/tag/codex-gigas/> (4. prosinca 2012.)

¹¹ Kod istraživanja korištena je moderna forenzička analiza cijelog rukopisa. (*Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.)

I u hrvatskoj historiografiji ovaj rukopis je nepoznat, iako postoje dodirne točke s hrvatskim prostorima. Stoga mi je cilj ovim radom potaknuti na istraživanje ovog vrijednog srednjovjekovnog rukopisa.

2. Sadržaj *Codexa*

Codex Gigas sadržajno obuhvaća prijepis Biblije (Stari i Novi zavjet), djela Josipa Flavija, Izidora Seviljskog, te Kosmasa Praškog, medicinske tekstove, tekstove o egzorcizmu i prizivanju duhova, tekst ispovijedi, kalendar za cijelu godinu s nekrologom, te sliku Đavla za koju se smatra da je izvor legende o nastanku *Codexa*. Unutar knjige nalazila su se i Pravila sv. Benedikta, ali su tijekom vremena bila izvađena iz *Codexa*.¹² Iako se uz *Codex* veže naziv „Đavolja Biblija“, on ne sadrži nikakve tekstove heretičnog ili sotonističkog karaktera. Naziv „Biblija“ dobio je jer se u njemu nalazi cijeli prijepis Biblije,¹³ a pridjev „đavolja“ dodan je zbog iluminirane slike Đavla.

Kao i većina srednjovjekovnih rukopisa koji su nastali na području Europe, *Codex Gigas* napisan je latinskim jezikom, a pismo odgovara kasnijoj verziji karolinške minuskule.¹⁴ Jedini podatci o autoru rukopisa nalaze se u samoj legendi koja svjedoči da se zvao Hermannus, te da je pripadao benediktinskom redu.¹⁵ Jedno se vrijeme smatralo da je rukopis produkt rada više autora, ali posljednje istraživanje paleografa Michaela Gullicka pokazalo je kako je *Codex* načinila samo jedna osoba.¹⁶ Uzevši u obzir Gullickovo posljednje istraživanje znanstvenici su pretpostavili da bi jednom srednjovjekovnom redovniku trebalo minimalno desetak godina da napiše knjigu ove veličine.¹⁷

Pošto je sadržaj *Codexa* vrlo opsežan, u radu će se obraditi njegovi najznačajniji dijelovi te oni vezani uz stvaranje legende o njegovu nastanku.

¹² Boldan, 2007: 24

¹³ Kungl. Biblioteket/ Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/short/> (14. prosinca 2012.)

¹⁴ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Pismo“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/short/script/> (28. prosinca 2012.). O tipu pisma više u Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, (Zagreb: Školska knjiga, 1985.), 99

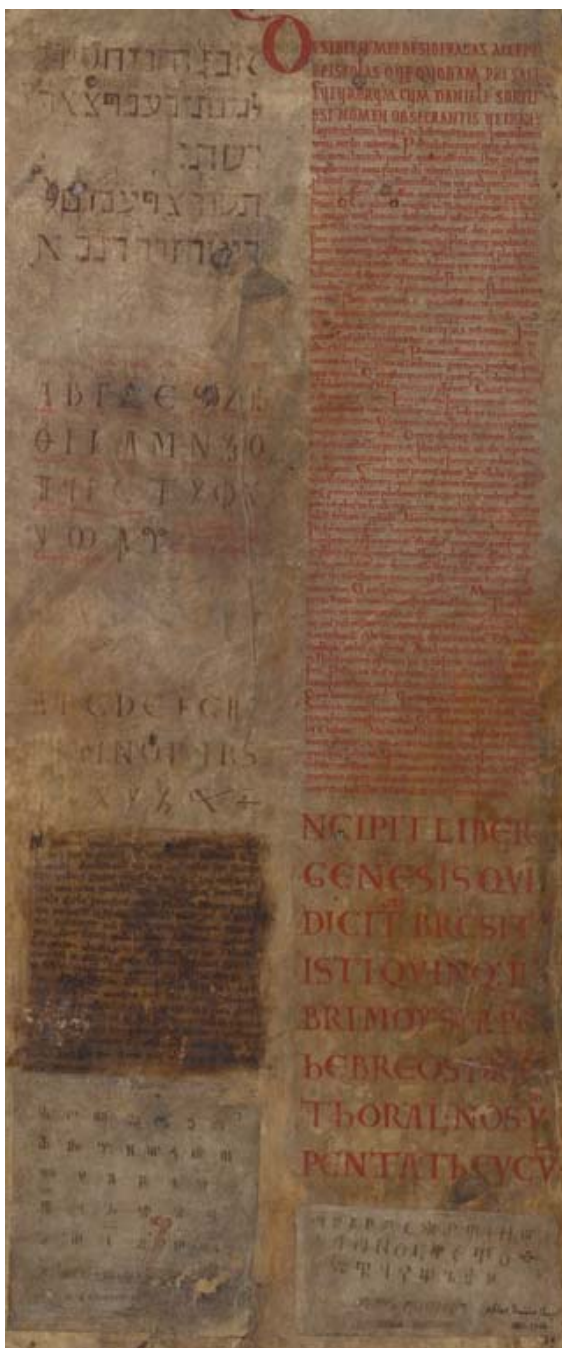
¹⁵ Boldan, 2007: 19

¹⁶ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

¹⁷ Ovdje se mora uzeti u obzir da srednjovjekovni svećenici i redovnici nisu cijelo svoje vrijeme provodili pišući i prepisujući knjige. Općenita je pretpostavka da su pisali oko četiri sata dnevno. (Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Pismo“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/description/script/> (17. prosinca 2012.)

2.1. Prva stranica

Prva stranica *Codexa* sadrži grčki i hebrejski alfabet, te abecedarij glagoljice i ćirilice. Pored toga nalazi se i tekst opata Bavora iz Nečtinyja, te prolog Petoknjižju kao početak Biblije.

Slika 1 Prva stranica *Codexa* - fol. 1v.

Tekst opata Bavora (na slici lijevo nalazi se na tamno smeđoj podlozi) od velike je važnosti za rukopis, a predstavlja njegov kratki uvod jer se u njemu navodi sami sadržaj *Codexa*. Tekst je transkribiran i preveden s latinskog te dobro pokazuje s kojim su se poštovanjem redovnici odnosili prema knjizi. Opat Bavor ga ubraja među Sedam svjetskih čuda: „... *magnam petitionem librum pergrandem, qui dici potest de septem mirabilibus mundi propter sui immensitatem,*...“¹⁸ - „... objavit ću veliku knjigu, koja se zbog svoje iznimne veličine može ubrojiti među sedam svjetskih čuda...“

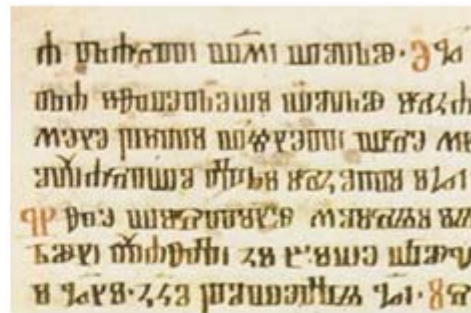
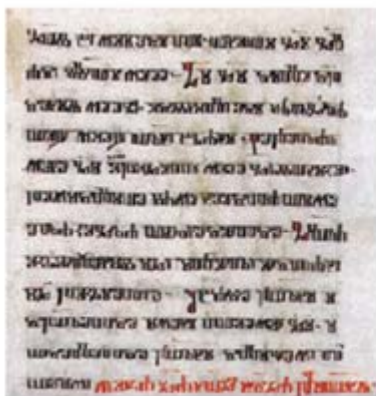
Za hrvatske prostore najveću vrijednost predstavljaju abecedarij glagoljice i ćirilice koji se nalaze pri dnu stranice, te je razvidno da su napisani na drugačijem materijalu od originalne pergamene. Smatra se da su oni originalno pripadali listu koji se izgubio, te da su ti isječci naknadno bili umetnuti na prvu stranicu.¹⁹ Tip glagoljice kojeg nalazimo u *Codexu* je uglati, onaj karakterističan za hrvatske prostore. Poznato je da su glagoljaši iz Hrvatske u 14. st. dolazili na češke prostore te tamo širili glagoljicu.²⁰

¹⁸ Boldan, 2007: 17

¹⁹ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Abeceda*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/alphabets/> (23. prosinca 2012.)

²⁰ Isto (30. prosinca 2012.)

Češki kralj Karlo IV. dao je 1347. izgraditi samostan Emaus u Pragu u kojem je bilo pozvano 80 hrvatskih glagoljaša benediktinaca.²¹ Zbog toga, može se pretpostaviti da je abeceda glagoljice, koja se nalazi u *Codexu*, najvjerojatnije nastala pod utjecajem hrvatskih glagoljaša.

Slika 2 Ako se usporede slova glagoljice iz *Codexa* (gore) s tekstem Misala kneza Novaka iz 14. st. (lijevo) i Hrvojeva misala iz 15. st. (desno), razvidno je da su slova po svojoj tipologiji jednaka.

²¹ Anica Nazor, *Knjiga o hrvatskoj glagoljici, "Ja slovo znajući govorim..."* (Zagreb: Erasmus naklada, 2008.), 14

2.2. Biblija

Sam *Codex* započinje tekstem Biblije koja sadrži Stari i Novi zavjet, no važno je za napomenuti da oni ne slijede jedan drugoga. Između dva Zavjeta nalaze se tekstovi Josipa Flavija i Izidora Seviljskog, te medicinski tekstovi. Sama Biblija napisana je u formi koja sličí ranijim verzijama Akvilinove Biblije²². Početak Biblije nalazi se na prvoj stranici (fol. 1v.), ali on ne započinje „Knjigom Postanka“, već prologom koji se odnosi na Petoknjžje. Prvi list Starog zavjeta istrzan je i izgubljen, tako da se ne vidi početak Knjige Postanka.²³ Novi zavjet počinje pismom sv. Jeronima papi Damazu, te se nastavlja s prologom koji objašnjava broj evanđelja i njegovu simboliku. Sama činjenica da se prolozi nalaze ispred tekstova Biblije nije nova niti rijetka. Većina Biblija s latinskim prijevodom poznatim pod nazivom Vulgata²⁴ počinje njime, ali ne onim koji se odnosi na Petoknjžje, već riječima sv. Jeronima koje je on uputio u pismu svome učeniku Ambroziju.²⁵

U samoj Bibliji *Codexa*, nalaze se još i dijelovi koji nisu izvorni dio nje. To su stihometrija, metoda kojom se određuje veličina nekog teksta putem broja stranica ili poglavlja, te sam popis poglavlja. Stihometrija nalazi se u Poslovicama, a popis poglavlja nalazi se samo kod evanđelja.²⁶

Tekstovi Zavjeta uglavnom su napisani prema prijevodu Biblije sv. Jeronima, no važno je napomenuti kako u rukopisu postoje i testovi napisani u verziji „Vetus latine“,²⁷ a odnose se na Otkrivenje, Djela apostolska, neke dijelove evanđelja i Poslanice sv. Pavla.²⁸ Iako je Biblija *Codexa* napisana po uzoru na Akvilinovu Bibliju, raspored tekstova Starog i Novog

²² Akvilin, rodom je iz Sinope u Pontu, preveo je Stari zavjet na grčki jezik sredinom 2. st. Njegov prijevod karakterističan je jer prevodi doslovno, riječ po riječ, očituje vjernost slovu i privrženosti biblijskoj sintaksi i gramatici. (Celestin Tomić, *Pristup Bibliji, opći uvod u Sveto pismo* (Zagreb: Provincijalat franjevacá konventualaca, 1986.), 248-249)

²³ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Biblija*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/medeltida-bibel/sequence> (5. ožujka 2013.)

²⁴ Vulgata znači izdanje prošireno u narodu, odnosno ono koje je općenito poznato. Sv. Jeronim dobio je zadatak od pape Damaza da kritički ispravi latinski prijevod Biblije i time napravi novi prijevod Biblije. Taj prijevod danas je poznat pod imenom Vulgata. (Tomić, 1986: 262)

²⁵ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Biblija*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/medeltida-bibel/sequence> (5. ožujka 2013.)

²⁶ Ovdje se mora napomenuti da evanđelja ne slijede popis poglavlja (osim Markova evanđelja). Popis za Lukino evanđelje je identičan onome iz rukopisa *Codexa Aureusa* (Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Biblija*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/medeltida-bibel/tillaggstexter/> (14. ožujka 2013.))

²⁷ „Vetus latina“ nazivamo sve prijevode Biblije koje su bile prije prijevoda sv. Jeronima, odnosno Vulgate. (Tomić, 1986: 259)

²⁸ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Biblija*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/medeltida-bibel/sequence> (5. ožujka 2013.)

zavjeta nije identičan njoj. Primjerice, tekst Barucha ben Neriaha, skriptora koji je radio sa sv. Jeronimom,²⁹ nije tipičan za Akvilinovu Bibliju, ali ipak se nalazi u *Codexu*.

2.3. Povijesni i medicinski tekstovi

Nakon Starog zavjeta od fol. 118r. do 239v. slijede tekstovi dvojice povjesničara Josipa Flavija i Izidora Seviljskog.

Josip Flavije rođen je u Jeruzalemu u prvoj polovici prvog stoljeća nakon Krista. Dolazi iz svećeničke obitelji, te je odrastao na području Palestine. U svojoj 26. godini otputovao je u Rim kako bi osigurao oslobođanje židovskih svećenika. Za vrijeme njegova boravka u Rimu, na području Judeje, izbila je velika pobuna Židova protiv rimske vlasti. Josip je odmah pri povratku u zemlju krenuo u borbu protiv Rimljana. Zbog toga, bio je zarobljen i pretvoren u roba. Rob je bio sve do trenutka kada ga je car Vespazijan oslobodio i dao mu svoje obiteljsko ime – Flavije. Pošto tenzije na području Judeje nisu prestajale, Rimljani su opsjedali Jeruzalem, a Josip je dobio zadatak da nagovori građane na predaju. Ona se nije dogodila jer su Židovi napali Josipa smatrajući ga izdajnikom. Pošto mirno rješenje sukoba nije prošlo, Rimljani su silom osvojili Jeruzalem. Nakon ove pobjede, Josip je kao nagradu dobio zemlju na području Judeje te je službeno postao rimskim građaninom.³⁰ Svoja najpoznatija djela pisao je do kraja svojeg života, a među njima ističu se „Judejski rat“ (*De Bello Iudaico*), „Židovske starine“ (*Antiquitates Iudaicarum*), „Protiv Apiona“ (*Contra Apionem*), te „Život Josipa Flavija“. U *Codexu* se na fol. 118r.-200v. nalaze „Judejski rat“ i „Židovske starine“.

O životu Izidora Seviljskog malo se zna. Rođen je sredinom 6. st. Još u ranoj fazi života izgubio je oba roditelja, te ga je odgajao brat Leander. Ubrzo nakon bratove smrti Izidor postao je biskupom Seville, te odigrao značajnu ulogu u životu Crkve na Pirinejskom poluotoku.³¹ Pisao je tekstove različitog karaktera – od povijesnih i teoloških djela, pa sve do gramatike. Njegovo najpoznatije djelo su „Etimologije“, a predstavljaju svojevrsnu

²⁹ J. Edward Wright, *Baruch ben Neriah, From Biblical Scribe to Apocalyptic Seer* (Columbia: University of South Carolina, 2003.), 1

³⁰ William Whiston, prev., *The Complete Works of Flavius Josephus* (London: T. Nelson and sons, Paternoster Row, 1860.), 1-26

³¹ Sudjelovao je na koncilima u Seville 619. i Toledu 633. godine. (Stephen A. Barney i dr., *The Etymologies of Isidore of Seville*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006.), 7

enciklopediju povijesti. Sastoje se od 20 knjiga napisanih na temelju raznih klasičnih i kršćanskih izvora.³² *Codex Gigas* ne sadrži „Etimologije“ u cijelosti, nego su prepisani samo određeni dijelovi koji se nalaze na fol. 201r.-239v.³³

Od povijesnih tekstova *Codexa* preostaje još tekst manje poznatog autora Kosmasa Praškog „Kronike“ (fol. 294r.-304v.). Kosmas je bio praški đakon koji je živio u 11./12. st. Njega se smatra prvim poznatim češkim povjesničarom.³⁴ U svojim djelima koristio je različite izvore i materijale te ih zapisivao. Najčešće je citirao djela Vergilija, Ovidija i Horacija.³⁵ Unutar njih pisao je o češkim legendama, te je zapisivao i svoja znanja i iskustva. Jedna od legendi koju je opisivao je ona o sv. Vaclavu, te je ona bila njegov glavni izvor informacija.³⁶ Njegovi tekstovi važni su za povijest Češke, no pošto je bio izravno uključen u razna politička događanja, njegova razmišljanja su vrlo subjektivna. Primjerice tako u svojim radovima zauzima negativan stav prema kralju Vratislavu koji je vladao krajem 11. st.³⁷

Medicinski tekstovi *Codexa*, koji započinju na fol. 240r., pretežno obuhvaćaju djela Konstantina Afričkog. Konstantin je bio redovnik iz Monte Cassina, čija je obitelj potjecala s područja sjeverne Afrike. Živio je tijekom 11. st., te se za njega smatra da je prva osoba koja je napisala opsežno djelo medicinskog karaktera na latinskom jeziku nazvan *Liber Pantegni*.³⁸ Ono se sastoji od dva dijela, prvog nazvanog *Theorica* i drugog *Practica*, a svaki zasebno sadrži deset knjiga. *Liber Pantegni* napisan je na temelju djela poznatog perzijskog fizičara Halya Abbasa, *Kitab-al-Malik*.³⁹ Navedenim djelom Konstantin je postao jedna od najvažnijih ličnosti srednjega vijeka iz područja medicine, jer se preko njega srednjovjekovna Europa upoznala s arapskom medicinom. Uz *Liber Pantegni*, Konstantin je napisao i *Viaticum i Megatechn*. U *Codexu*, iz djela *Liber Pantegni*, nalazi se samo *Practica*. Uz nju, još je

³² Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Izidor Seviljski*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/isidore/> (12. ožujka 2013.)

³³ Kada se uspoređi sa drugim prijepisima „Etimologije“, može se vidjeti da su se često uzimali samo odabrani dijelovi teksta, a ne cijela „Etimologija“. (Boldan, 2007: 41)

³⁴ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Kosmas Praški*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/cosmas/> (11. ožujka 2013.)

³⁵ Isto (11. ožujka 2013.)

³⁶ Isto (11. ožujka 2013.)

³⁷ Isto (11. ožujka 2013.)

³⁸ Charles Burnett, *Constantine the African and Ali ibn al-Abbas al Magusi: the Pantegni and related texts* (Leiden: E.J. Brill, 1994.), VII

³⁹ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Medicinski tekstovi*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/medica/> (14. ožujka 2013.)

napisano nekoliko manjih tekstova pod nazivom *Liber graduum* te *Liber de oculis*,⁴⁰ prijepis teksta Hunayna ibn Isha'qa, koji govori o očnim bolestima.⁴¹

Povrh spomenutih medicinskih tekstova Konstantina Afričkog, *Codex* sadrži i raniju verziju *Ars medicinae* (Umijeće o medicini), skupinu tekstova koji sadrže Hipokratove aforizme, Isagogu, tekst koji je uvod u djelo *Ars medicinae*, te rasprave o farmakologiji.⁴²

2.4. Ispovijed i prizivanje

Tekstovi ispovijedi i prizivanja koji se nalaze na fol. 286v.- 293v. rukopisa jedini su napisani na obojenoj pozadini.

Tekst ispovijedi započinje redovnikovim obraćanjem Bogu, Isusu Kristu, apostolima, prorocima, te svecima.⁴³ Nakon toga nabrojene su povrede redovničke dužnosti, zle misli, gnjev, mržnja, povrede celibata, različite vrste bluda (i sa životinjama), te svi smrtni grijesi.⁴⁴ Ispovijed završava molitvom za milost i oprost. Sadržaj ispovijedi upućuje na zaključak da se ona odnosi na redovnika koji je teško sagriješio riječima i djelima. Nakon ispovijedi nalazi se velika slika „Nebeskog Jeruzalema“, odnosno, metaforički prikaz Raja. U simboličnom smislu, ispovijed i slika „Nebeskog grada“, predstavljaju ispovijest grijeha, te traženje oprosta i milosti kako bi grješan redovnik mogao doći do Raja.⁴⁵

Jedan od najintrigantnijih dijelova *Codexa* predstavlja tekst prizivanja. Sam tekst sastoji se od triju prizivanja i dviju magičnih formula.

⁴⁰ Isto (14. ožujka 2013.)

⁴¹ Isto (14. ožujka 2013.)

⁴² Isto (14. ožujka 2013.)

⁴³ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Ispovijed*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/Confessions/> (20. veljače 2013.)

⁴⁴ Usporedi: Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Ispovijed*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/Confessions/> (20. veljače 2013.) i Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Dekoracije*“, <http://www.kb.se/codexgigas/eng/Long/description/Decoration/> (25. veljače 2013.)

⁴⁵ *Devil's Bible darkest secrets explaine*d, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

Prvo prizivanje je protiv nagle bolesti:

„+ PUTON PURPURON + DIRANX + CELMAGIS + METTON + ARDON + LARDON + ASSON CATULON + HEC NOMINA DABI TIBI IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI UT DEUS OMNIPOTENS LIBERET TE AB ISTO REPENTINO MORBO.“⁴⁶

„+ puton purpuron + diranx + celmagis + metton + ardon + lardon + asson catulon + Ova imena predajem tebi u ime Oca, Sina i Duha Svetoga, da vas Svemogući Bog izbavi od ove nagle bolesti.“

Riječi „puton purpuron, diranx, celmagi, metton, ardon, lardon, asson catulon“ magične su riječi koje izražavaju zlo koje je uzrokovalo bolest, te se nakon njih stavlja znak križa („...u ime Oca, Sina i Duha Svetoga...“) kako bi ih se uništilo.⁴⁷ Sljedeća dva prizivanja protiv su groznice. Njih se pokušava uništiti prizivanjem različitih događaja iz života Isusa Krista, te doživajući mnoge svece, apostole i anđele.

Magične formule *Codexa* služe protiv krađe.⁴⁸ Prva formula govori kako se može uhvatiti lopov uz pomoć posebnog medija – „djevice i noktiju neokaljanog dječaka“:

„EXPERIMENTUM IN UNGUE PUERI PER QUOD UIDETUR FURTUM. *Primo accipias puerum uirginem inpollutum. et pones eum indomo tenebrosa et uersa facie pueri ad occidentem stabis contra eum ad orientem ueersus et tinguetis unguem pueri TB guttis olei.*“⁴⁹

„Eksperiment s dječakovim noktima jer pomoću njih se vidi krađa. Prvo primi neokaljanog dječaka i položi ga u zatamnjenu kuću, okreni dječakovo lice prema zapadu i stani na istočnu stranu licem okrenutim prema njemu i oboji dječakove nokte sa TB kapljicama ulja.“

⁴⁶ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Prijevod Prizivanja“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/excorsism/Translation-of-the-conjurations/> (19. veljače 2013.)

⁴⁷ Isto (21. veljače 2013.)

⁴⁸ Magične formule bile su često u upotrebi u srednjem vijeku, te nisu samo služile protiv krađa, zlih demona ili duhova (egzorcizam) . U čestim situacijama koristile su se za liječenje bolesnih osoba. Wolfsturnov priručnik bio jedan primjer gdje su se nalazile magične formule koje su se koristile u medicinske svrhe. (Richard Kieckhefer, *Magic in the Middle Ages* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990.), 4)

⁴⁹ Transkripcija preuzeta sa - Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Prijevod Prizivanja“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/excorsism/Translation-of-the-conjurations/> (4. ožujka 2013.)

Druga formula navodi kako možemo u snovima vidjeti krađu koja se dogodila i to na način da držimo pismo u lijevoj ruci, zazovemo Boga njegovim imenom, te naredimo zlim duhovima da pođu kući.⁵⁰

„*Ut in somniis uideas furtum quod factum est.*“⁵¹

„Da u snovima vidiš krađu koja je počinjena.“

Prizivanja u svrhu povezivanja s magijom stvorile su negativnu sliku o *Codexu*. Rijetke su knjige koje su uz Bibliju sadržavale tekstove vezane uz egzorcizam ili magiju. Bez obzira što se magija unutar ovoga teksta isključivo odnosi na prizivanje „dobrih sila“ u svrhu zaštite, a ne kao crna magija ili nekromancija⁵², ona se vidjela kao nešto loše, nešto uzrokovano Đavlom, te je sigurno utjecala i na stvaranje legende o nastanku knjige.⁵³

2.5. Nebeski grad i Đavao

Slike Nebeskog Jeruzalema i Đavla predstavljaju dvije najvažnije sastavnice *Codexa*. One su jedine ilustracije u *Codexu* koje zauzimaju gotovo čitavu stranicu,⁵⁴ a nalaze se na fol. 289v. i fol.290r. (Vidi sliku 3. i 4.).

Slika na lijevoj strani *Codexa* predstavlja ilustraciju Nebeskog grada Jeruzalema, drugim riječima Raja. Na svakoj strani grada nalaze se dva velika, žutom bojom obojana, tornja. Svaki toranj na vrhu ima zelenu platformu. Tornjevi su postavljeni na temeljnoj platformi koja je obojana istom nijansom žute boje kao i oni. Unutar njih nalazi se sam grad. Grad je

⁵⁰ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Prizivanja*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/excorsism/> (4. ožujka 2013.)

⁵¹ Transkripcija preuzeta sa - Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Prijevod Prizivanja*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/excorsism/Translation-of-the-conjurations/> (4. ožujka 2013.)

⁵² Nekromancija oblik je demonske magije koju su srednjovjekovni skriptori opisivali kao magiju koja priziva demone koji bi preuzimali izgled preminulih te ih na takav način oponašali ili bacali uroke na posebno određene ljude. (Kieckhefer, 1990: 151-157)

⁵³ U prvoj polovici srednjega vijeka o magiji se isključivo gledalo kao da je demonska. Danas postoje dvije grane magije u kojoj je s jedne strane prirodna (prirodna) magija koja nema veze sa demonima, te magija koja se isključivo povezivala uz demone. Ovakvo grananje pojavit će se tek u 13. st. kod manje grupe ljudi i ono će se sporo i polagano širiti na veći broj ljudi. (Kieckhefer, 1990: 11-13)

⁵⁴ Slike pokrivaju dio stranice koji je inače bio namijenjen za tekst. One se ne protežu do samih margina *Codexa*. (Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Dekoracije*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/description/Decoration/> 25. veljače 2013.)

podijeljen na deset crvenih gradskih zidina. Svaka zidina ima određeni broj tornjeva⁵⁵, a on, kad se uzmu u obzir i dva velika, iznosi 21. Iznad crvenih zidina prostiru se zgrade grada među kojima najviše ima crkvi. U samome gradu naslikano je šest izvijenih biljaka obojenih zelenom i crvenom bojom koje se nalaze iznad pete, šeste i devete zidine. Važno je napomenuti da se unutar grada ne mogu naći ljudi, što najvjerojatnije znači da su unutar zgrada i crkvi ili se skrivaju iza zidina.⁵⁶ Prikaz takvog Raja, gdje se ne vide ljudi niti anđeli, pa niti sam Bog rijedak je, ali ne i jedinstven. Sličan se može naći u *Liber floridus*, knjige Lamberta iz sv. Omera u Ghentu.⁵⁷ Pošto se slika Nebeskog Jeruzalema nalazi blizu teksta Knjige Otkrivenja,⁵⁸ taj ilustrirani grad zapravo predstavlja viziju grada koji je imao Sveti Ivan Evanđelist⁵⁹: „I opazih kako „Sveti grad“, novi „Jeruzalem“, silazi od Boga s neba, opremljen poput 'zaručnice koja je nakićena' za svoga muža... Imao je velike, visoke zidine s dvanaesterim vratima,...“⁶⁰. Slika grada u *Codexu* nema vrata, tako da se u tom dijelu ne vidi sličnost, ali se uzima u obzir samo poimanje Raja kao grada.

Na desnoj strani, nasuprot Nebeskog Jeruzalema, nalazi se slika Đavla, za koju se smatra da je jedna od glavnih uzročnika nastanka legende o *Codexu*. Sam Đavao prikazan je unutar identičnih žutih tornjeva koji okružuju Nebeski Jeruzalem. Time se daje do znanja da se i Đavao nalazi u svom gradu, odnosno Paklu.⁶¹ Ilustracija Đavla u *Codexu* jedinstvena je u svijetu.⁶² Đavao, visine od pola metra, prikazan je u klečećem položaju s uzdignutim rukama. On cijeli upotpunjuje prostor Pakla, ali ne doseže vrh tornjeva. Tijelo mu je ljudskog oblika bez repa, ali na rukama i nogama ima četiri prsta s velikim crvenim kandžama. Od odjeće na sebi ima samo bijelu tkaninu s crvenim točkama oko kukova. Na vrhu glave nalaze se crveni rogovi, a sama je glava u usporedbi s tijelom velika dok je lice zelene boje, a kosa kovrčavo-smeđa. Ima male oči, ali zato velike uši. Iz njegovih usta mogu se vidjeti oštri zubi te dva duga crvena jezika.⁶³ Postoje različiti izvori na temelju kojih se pronalaze sličnosti sa slikom

⁵⁵ Broj manjih tornjeva na unutrašnjim zidinama varira. Primjerice prva zidina gledana od temeljne platforme ima tri tornja, dok ona zadnja ima pet.

⁵⁶ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Dekoracije*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/description/Decoration/> (25. veljače 2013.)

⁵⁷ Nordenfalk, 1975: 287

⁵⁸ Između Knjige Otkrivenja i slike Nebeskog grada nalazi se samo tekst ispovijedi (fol. 286v. - 289r.)

⁵⁹ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Dekoracije*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/description/Decoration/> (25. veljače 2013.)

⁶⁰ *Otkrivenje* 21: 2-12

⁶¹ Osim vizije grada evanđelista Ivana, postoji još jedna osoba koja je dala svoje viđenje raja – Aurelije Augustin u djelu *De civitate dei*. Augustin kaže da su od početka vremena postojala dva grada – jedan je Nebeski grad, dom anđela, a drugi je Pakao, dom Lucifera i palih anđela. Zbog toga, tornjevi u *Codexu* predstavljaju dva grada koja imaju sličnosti sa tumačenjem Aurelija Augustina. (Nordenfalk, 1975: 286)

⁶² *Devil's Bible darkest secrets expland*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

⁶³ Svaki dio tijela Đavla, pa i njegov položaj klečanja sa uzdignutim rukama, imaju svoje značenje. Taj položaj označuje da je svaki čas spreman napasti novu žrtvu. Zelena boja lica predstavlja zavist, velike uši predstavljaju

Đavla, ali bitno je naglasiti da se niti jedan ne može u potpunosti poistovjetiti s njom. Jedni od njih su medicinski tekstovi na temelju kojih je švedski znanstvenik Carl Nordenfalk naglasio kako je klečeći položaj Đavla povezan s tekstom koji je preveo Konstantin Afrički. Naime, u njemu se nalazi komentar na anatomske crteže unutarnjih organa koji su ucrtani u modele u serijama po pet slika u klečećem položaju. Osim samog položaja tijela, glava Đavla ima vrlo slične proporcije i oblik kao i glave modela⁶⁴. Jedina razlika opaža se u položaju ruku. U anatomskim crtežima modeli imaju spuštene ruke, dok su kod Đavla u *Codexu* uzdignute. Sličnosti u položaju ruku vidljive su i u jednom perzijskom rukopisu u kojem se prikazuje trudna žena s rukama ispruženim kao kod Đavla.⁶⁵ Takav položaj ruku i tijela pojavljuje se još i u jednom rukopisu iz samostana u Zwiefaltenu u Würtembergu (Njemačka), te u mozaiku krstionice u Firentinskoj katedrali. U katedrali slika Đavla ima jače karakteristike ljudskoga tijela nego slika u *Codexu*, ali je prikazan s velikim crvenim rogovima sličnim onima iz *Codexa*.⁶⁶

Te slike na prvi pogled izgledaju savršeno oslikane, ali kada se pažljivije promatraju, vidljivo je kako su potezi koje je iluminator radio nestručni i neprofesionalni.⁶⁷ Ilustracije i inicijalna slova u *Codexu* su vrlo lijepo iluminirane, ali izgledaju nedovoljno sofisticirane. Stoga je, povjesničar Peter Stanford promatrajući poteze kojima su slike nacrtane, zaključio kako one nisu produkt profesionalnog iluminatora nego samouke osobe.⁶⁸

cijelovremeno slušanje ogovaranja, duga dva jezika predstavljaju zmiје, crvena boja kandži predstavlja krv. (Nordenfalk, 1975: 285 - 286)

⁶⁴ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Dekoracije*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/description/Decoration/> (26. veljače 2013.)

⁶⁵ Isto (26. veljače 2013.)

⁶⁶ Isto (28. veljače 2013.)

⁶⁷ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

⁶⁸ Isto.

Slika 3 Nebeski Jeruzalem, fol. 289v.

Slika 4 Đavao, fol. 290r.

2.6. Kalendar

Jedan od važnijih elemenata *Codexa* njegov je kalendar, koji se sastoji od 12 mjeseci. Da bi se bolje objasnila sama uloga kalendara u rukopisu koristit će se transkripcija mjeseca siječnja. (Vidi sliku 5 i transkripciju).

Datiranje dana u kalendaru temelji se na datiranju koje je preuzeto od Rimljana (mos Romanus). Po ovome se dani u mjesecu datiraju računajući koliko su udaljeni od jednog od tri orijentacijska dana – Kalenda, Nona i Ida.⁶⁹ Općenito, datiranje i sama podjela vremena na određene jedinice, temeljila se na kretanju nebeskih tijela. U to se ubrajalo Sunce, Zemlja i Mjesec.⁷⁰ Za kalendar *Codexa* važan je bio Mjesec.

Rimski kalendar sastojao se o tri elementa (kalenda, nona i ida). Kalende čine prvi dan u mjesecu i označene su kraticom „KL“. None su peti dan u svim mjesecima osim u ožujku, svibnju, srpnju i listopadu kada su sedmi dan. U *Codexu* se označavaju kraticom „N“. Ide padaju na 13. dan u mjesecu, osim u ožujku, svibnju, srpnju i listopadu, kada padaju na 15. U rukopisu su naznačene kraticom „ID“. Dan prije Kalenda nazivao se „*pridie Kalendas*“, a isto vrijedi za None i Ide („*pridie Nonas*“ i „*pridie Idus*“). Brojevi napisani zlatnom bojom (od I do XIX) označavaju početak datuma novog mjeseca, te je time taj dio kalendara služio za proučavanje lunarnog ciklusa.⁷¹ Desno od zlatnih brojeva nalaze se takozvane *Litterae Hebdomadales*⁷², slova koja su se zajedno s brojkama koristila za izračunavanje datuma Uskrsa.⁷³ Ono što se primjećuje u kalendaru jest datiranje po svetkovinama. U svakom danu zapisan je različiti broj svetaca. Tako primjerice, u siječnju slavimo blagdan sv. Ivana Zlatoustog (*Iohannus episcopus Chrysostomus*) koji pada na 27. dan u mjesecu, zatim mučenika Antonija, koji se slavi 17. dan. Uz svece nalaze se i imena različitih papa. Tako se blagdan pape Marcela slavi 16., a pape Melciadisa 10. dan u mjesecu. Uz one uobičajene svetkovine, u kalendaru su nabrojane i svetkovine lokalnih čeških svetaca koji su se uglavnom slavili na tom području (Primjer – sv. Vaclav, odnosno sv. Vjenceslav). Na svakoj stranici

⁶⁹ Stipišić, 1985: 187

⁷⁰ Isto, 185

⁷¹ Iako ti brojevi označuju novi mjesec, oni nemaju uvijek točan slijed (Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas*- Kalendar“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/calender/> (18. veljače 2013.))

⁷² Miličević, 1990: 29

⁷³ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas*- Kalendar“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/calender/> (9. ožujka 2013.)

kalendara nalaze se riječi koje uvode u misu, te uz njih stoje glazbeni zapisi. Njihova funkcija nije sasvim razjašnjena, ali se smatra da su korištene za nedjeljne mise.⁷⁴

Važnu stavku kalendara čini i nekrolog, tj. popis preminulih članova župne zajednice ili nekih važnijih osoba toga razdoblja. Rijetka je pojava da se u kalendaru nalazi i nekrolog pa je stoga on vrlo bitan u ovom rukopisu. Nakon popisa svetaca, za svaki dan minuskulom (malim slovima) su zapisana imena preminulih. Primjerice, Milon, Neroda, Vlastena zapisani su 5. siječnja. Svaki dan u mjesecu ima određeni broj preminulih koji su naknadno upisani nakon svetaca.⁷⁵ Sam nekrolog igrao je važnu ulogu u kasnijoj češkoj srednjovjekovnoj povijest. Unutar fol. 305v.-311r. zapisana su 1 539 imena. Uz neka imena upisan je i socijalni status te osobe.⁷⁶ Primjer je *Zpitigneus dux*⁷⁷ zapisan 29. siječnja. Potrebno je napomenuti kao sam nekrolog nije činio originalni dio rukopisa nego je pripadao nepoznatom starijem rukopisu iz kojeg je i kopiran.⁷⁸

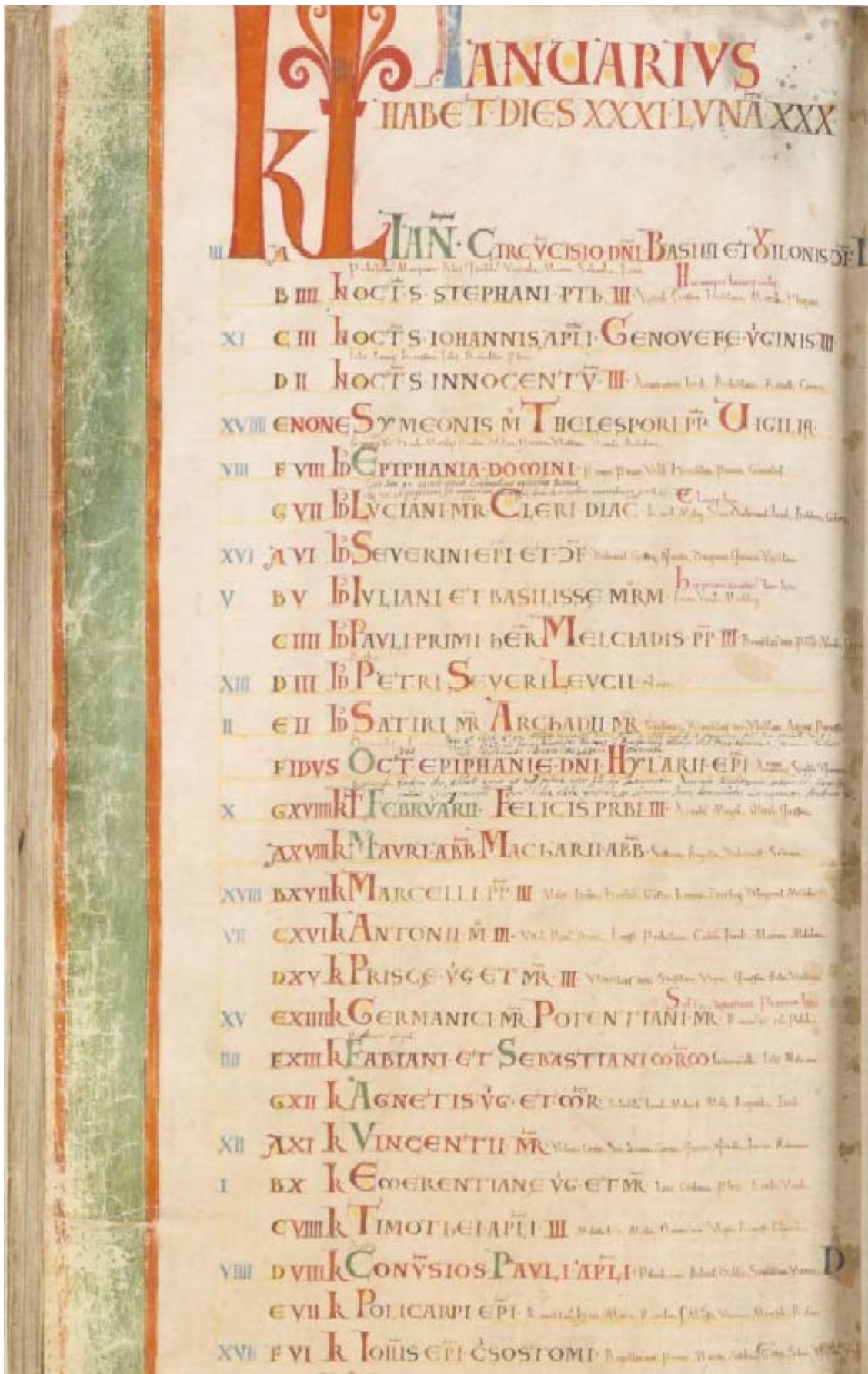
⁷⁴ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Je li ikada bio korišten?“, http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/#Was_Codex_Gigas_ever_used? (28. travnja 2013.)

⁷⁵ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* - Kalendar“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/calender/> (18. veljače 2013.)

⁷⁶ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Nekrologija“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/calender/Necrology/> (21. ožujka 2013.)

⁷⁷ Po ovome se vidi da je *Zpitigneus* bio knez.

⁷⁸ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Nekrologija“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/calender/Necrology/> (12. ožujka 2013.)

Slika 5 Mjesec siječanj u kalendaru *Codexa*, fol. 305v.

Ianuarius

Habet dies XXXI Lunam XXX

- III A KALENDAS IANUARIII CIRCUMCISIO DOMINI BASILLI ET ODILONIS
CONFESSORIS I Pribizlauus. Marquart. Blasius. Jscizlaus. Voyteha. Marca.
Sobotka. Jana.
- B IIII NONAS OCTOBRIS SANCTI STEPHANI PROTOHEREMITE III Voyteh.
Crasson. Jscizlaua. Marek. Plugaua
- XI C III NONAS OCTOBRIS SANCTI IOHANIS APOSTOLI GENOVEFE
VIRGINIS III Iohannes. Janus. Krassota. Johannes. Bozelze. Perhta.
- D II NONAS OCTOBRIS SANCTUM INNOCENTUM III Adam canonicus.
IaneK. Bribizlaua. Radost. Cernice.
- XVIII E NONAS SIMEONIS MARTYRIS THELESPORI PAPE VIGILLIA Gregorius
frater. Hual. Modlis. Paulec. Milon. Neroda. Vlastena. Deuula. Bozehna.
- VIII F VIII IDUS EPIPHANIA DOMINI Predmir. Preduoy. Vitus sacerdos. Hotezlau.
Piuone. Gamaliel
- G VII IDUS LUCIANI MARTYRI CLERI CLERICI DIACONI (sic!)
Karel. Mileg. Stan. Dobremil. Ianik. Bolehna. Gelena.
- XVI A VI IDUS SEVERINI EPISCOPI ET CONFESSORIS Dobremil. Gosteg. Nerada.
Dragouen. Quetana. Voyzlaua.
- V B V IDUS IVLIANI ET BASILISSE MARTYRIUM Frum. Vecek. Modlibog.
C IIII IDUS PAVLI PRIMI HEREMITE MELCIADIS PAPE III Brecizlawus dux.
Perarc comes. Vitek. Crisan. Raska.
- XIII D III IDUS PETRI, SEVERI, LEVICII Neusir.
- II E II IDUS SATIRI MARTIRI ARCHADII MARTYRI Groznata. Wratizlaus dux.
Vbizlaua. Agnetis. Petrusse. Otto miles. Crnata.
- F IDUS OCTOBRIS EPIPHANIE DOMINI, HYLARII EPISCOPI Antonius
decanus. Sdezlaus. Quetana. Bratrumila.
- X G XVIII KALENDAS FEBRUARIII FELICIS PRESBITERI III Arnolus. MogeK.
Oldrih. Quassena.
- A XVIII KALENDAS MAVRI ABBATIS MACHARII ABBATIS Srstena. Boguza.
Dobrouest. Siznaua.
- XVIII B XVII KALENDAS MARCELII PAPE III Miley. Helca. Hualac. Gostac.
Krecota. Zuoybog. Dlugomil. Mizlek.

- VII C XVI KALENDAS ANTONII MARTYRII III Vstal. Petrus. Drasca. Lutsse.
Pribizlauec. Cuben. Jurik. Marena. Milohna.
D XV KALENDAS PRISCE VIRGINIS ET MARTYRIS Vladizlaus dux.
Sdezlaua. Vracen. Quassen. Bilec. Voyzlaua.
- XV E XIII KALENDAS GERMANICI MARTYRIS POTENTIANI MARTYRIS
Romanus presbiter et monachus. Polek. Ruthardus presbiter. et monachus.
- III F XIII KALENDAS FABIANI ET SEBASTIANI MARTYRIUM Fridericus
abbas. Iohannes. Milic comes.
G XII KALENDAS AGNETIS VIRGINIS ET MARTYRIS Zbizlaus. Iacob.
Mileysi. Male. Bogunka. Iacob.
- XII A XI KALENDAS VINCENTII MARTYRIS Vrban. Crisan. Sen. Sdaua. Zorena.
Quetana. Nedelka. Jurena. Radouan.
- I B X KALENDAS EMERENTIANE VIRGINIS ET MARTYRIS Iana. Trebaua.
Perhta. Batela. Vecek.
C VIII KALENDAS TIMOTHEI APOSTOLI III Milosta fr. n. Malec. Nauoy
comes. Vlassin. Bogusse. Thomik. Anna.
- VIII D VIII KALENDAS CONTUSIONIS PAVLI APOSTOLI Pilunk comes. Bolemil.
Dobka. Strezizlaua. Vracena.
E VII KALENDAS POLICARPI EPISCOPI Radozlauus. Haia. Marca. Radohna.
Messa monachus. Vratuoy. Mutissek. Rihoc.
- XVII F VI KALENDAS IOHANNIS EPISCOPI CHRYSOSTOMI Boguzlauus comes.
Petrec. Martin. Zudka. Gostsa. Seber. Malice. Vecka.
- VI G V KALENDAS AGNETIS SECUNDO III Ben. Vratisir. Vratis. Otrone.
Zpitigneus dux. Protiuoy.
A III KALENDAS VALERII EPISCOPI III Bda. Suecek presbiter.
- XIII B III KALENDAS YPOLITI MARTYRI MATHIE EPISCOPI ALDEGVNDIS
VIRGINIS Gregorius sacerdos. Janik. Gostek. Sdizlaua. Dobrena.
C II KALENDAS METRANI MARTYRI VIGILII EPISCOPI ET MARTYRI
Iacobus sacerdos. Liudmila. Bolehna.⁷⁹

⁷⁹ U transkripciji, nekrolog (napisan malim tiskanim slovima) preuzet s Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Transkribirana nekrologija“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/texter/calender/Transcribed-Necrology/> (7. ožujka 2013.)

3. Legenda o nastanku *Codexa*

Legenda o nastanku *Codexa* veže se uz redovnika Hermannusa koji je bio osuđen od strane svoje benediktinske braće zbog teškog grijeha kojeg je počinio. Za kaznu trebao je biti živ zazidan. Stoga se pokušao nagoditi sa svojom braćom, obećavši da će u jednoj noći napisati knjigu koja će proslaviti čitav benediktinski red, a u zamjenu za to neće biti kažnjen. Njegova braća pristala su na nagodbu i on je počeo pisati. Oko ponoći Hermannus je shvatio da neće uspjeti napisati knjigu te da mu se smrt sve više približava. Zbog toga odlučio je zatražiti pomoć od Đavla koja se očitovala kroz to da mu je Đavao obećao pomoći u pisanju knjige, a zauzvrat je zatražio njegovu dušu. Đavao je pristao i pomogao redovniku završiti knjigu i kao zahvalu Hermannus je unutar same knjige nacrtao veliku sliku Đavla. Na takav način, izbjegao je smrtnu kaznu i uz to napravio knjigu ogromne veličine.⁸⁰

Bez obzira što legenda opisuje kako je *Codex* nastao, ne može se reći da je i ona tada stvorena. Legenda je stvarana stoljećima, a na nju su utjecali mnogi čimbenici. Stoga ću pokušati objasniti koji su stvarni događaji utjecali na *Codex* i stvaranje same legende o njemu.

Prije nego što je *Codex* preseljen u Prag, nalazio se u samostanu u Podlažicama kod tzv. crnih benediktinaca⁸¹ gdje je najvjerojatnije i nastao.⁸² Taj samostan krajem 13. st. pogodile su ekonomske poteškoće, te su ga benediktinci prodali samostanu „sivih redovnika“⁸³ u Sedlecu. Kod potonjih *Codex* nije dugo boravio, te je početkom 14. st. vraćen natrag u samostan u Podlažicama. Krajem 13. st., područje Češke pogodila je teška kuga. Umrli su deseci tisuća ljudi, te se za svo zlo nastalo od kuge krivilo *Codex*.⁸⁴

U drugoj polovici 16. stoljeća, točnije 1575. Rudolf II. (1552-1612), car Svetog Rimskog Carstva, kruni se za kralja Češke. On je bio vladar za kojeg se drži da se više bavio znanostima i okultnim istraživanjem nego što je kraljevao. Michel de Nostradame (Nostradamus), francuski pisac i astrolog, sredinom 16. st. za Rudolfa je izradio horoskop u kojem je predvidio smrt Rudolfova oca Maksimilijana II. i njegovo uspinjanje na tron Svetog Rimskog

⁸⁰ Usporedi: (Boldan, 2007: 19-20) i (*Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.)

⁸¹ Benediktinci u samostanu u Podlažicama nosili su crne habite te su zbog toga dobili naziv „crni benediktinci“. (Boldan, 2007: 62)

⁸² Ne zna se točno gdje je *Codex* nastao, ali najprihvatljivija teorija jest da je napisan u samostanu u Podlažicama. (Boldan, 2007: 28)

⁸³ Pod „sive redovnike“ smatra se cistercite koji su nosili habit sive boje. (Boldan, 2007: 75)

⁸⁴ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

Carstva. To proročanstvo bilo je pokretač Rudolfove opsesije za okultnim.⁸⁵ Pošto je bio strastveni kolekcionar, posjedovao je zbirku umjetnina poznatiju pod nazivom *Rudolphinische Kunst- und Wunderkammer*. U njoj se nalazio veliki broj slika, dekoracija, te predmeta velike vrijednosti.⁸⁶ Kako je bio opčinjen okultnim, pokušavao je doći do bilo koje knjige koja se povezivala s time. Zbog toga je 1594. godine posudio i sam *Codex Gigas*, te je tako i on postao dijelom Rudolfove kolekcije.⁸⁷ Rudolfova opsesija okultnim nakon istraživanja *Codexa* samo se pojačala. Uposlio je mnoge prevoditelje koji su se bavili knjigom, te je i sam puno vremena potrošio nalazeći i otkrivajući tajne *Codexa* i njegove slike Đavla, što je rezultiralo time da je potkraj svoje vladavine Rudolf potpuno izgubio razum. Postao je paranoičan, te nije bio sposoban ostati na vlasti. Pošto nije imao muškog nasljednika, zamijenio ga je brat Matthias.⁸⁸ Vrlo brzo nakon odlaska s trona, Rudolf II. je umro, te je na području Europe započeo Tridesetogodišnji rat (1618. – 1648.)⁸⁹. Sredinom toga rata, Švedska je imala najviše uspjeha i proširila se do sredine Europe. U vojnom naletu, Šveđani su ušli u Prag i opljačkali ga. Zajedno s velikim ukradenim plijenom, sa sobom su odnijeli i *Codex Gigas* koji je od tada, pa sve do današnjih dana, ostao u Švedskoj.⁹⁰ Misterij vezan uz *Codex* nastavlja se i u Švedskoj. Naime 7. svibnja 1697. izbio je požar u Kraljevskom dvorcu u Stockholmu koji je zahvatio i prostore njegove knjižnice. U knjižnici je izgorjela jedna trećina knjiga, većinom medicinskog karaktera.⁹¹ Zajedno s njima, vatra je zahvatila i sam *Codex Gigas*, a i sliku Đavla koja se nalazila u njemu. Slika nije izgorjela nego je na njoj ostao samo crni otisak čađe kao dokaz da je bila zahvaćena požarom.

Osim činjenica koje govore o lošim događajima koji su se dogodili ljudima koji su došli u doticaj s *Codexom*, zanimljivo je sagledati i one teološkog i paleografskog karaktera. Primjerice, postavlja se pitanje zašto je jedan redovnik u kodeks, koji sadrži Sveto pismo, naslikao i sliku Đavla. Nigdje u svijetu ne postoje rukopisi i knjige u kojima zajedno s biblijskim tekstovima možemo pronaći sliku Đavla.⁹² Ta činjenica sigurno je pridonijela

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Rudolfova kolekcija umjetnina*“, http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/handskriftens/rudolf-ii/#A_spectacular_collection (3. travnja 2013.)

⁸⁷ Bez obzira što je Rudolf posudio *Codex* od redovnika, on im ga nikada nije vratio. (Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Rudolfova kolekcija umjetnina*“, http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/handskriftens/rudolf-ii/#A_spectacular_collection (3. travnja 2013.))

⁸⁸ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

⁸⁹ Tryntje Helferich, *The Thirty Years War: A Documentary History*, (Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc, 2009.), IX

⁹⁰ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

⁹¹ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Požar u dvorcu*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/handskriftens/castle-fire/> (4. travnja 2013.)

⁹² *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

shvaćanju da je u nastajanju *Codexa* bio upleten i Sotona. Zanimljiva je i sama pozicija slike Đavla koja se nalazi uz sliku Nebeskog Jeruzalem. Istraživači su došli do zaključka da se slika Nebeskog Jeruzalema i Đavla nalaze jedna nasuprot druge iz razloga kada se *Codex* zaklopi, stječe se dojam da te slike prikazuju borbu između dobra i zla.⁹³

Gledajući tekst s paleografske strane primjećuje se da on ne sadrži gotovo nikakve jezične i pisane pogriješke. Također je zanimljivo kako su riječi pisane vrlo pravilno i uredno te se stječe dojam da je rukopis napisan uz pomoć stroja ili nečeg nadnaravnog, a ne ljudske ruke.⁹⁴ Poznato je da su redovnici stalno pisali i prepisivali knjige i da su nakon nekog vremena dobro uvježbali pisanje, ali teško je povjerovati da jedna osoba bez ijedne grješke može napisati knjigu ovakve veličine.⁹⁵

Svi spomenuti događaji – ekonomske poteškoće samostana u kojima se *Codex* nalazio, velika kuga, ratovi, pljačke, požari, Rudolfovo gubljenje razuma, savršenost pisma i slika Đavla stvarali su legendu zbog koje je *Codex* kroz cijelu svoju povijest bio na lošem glasu. Za sve te događaje ljudi su krivili knjigu, odnosno Đavla koji ju je prema legendi stvorio. Slika Đavla započela je sumnju u upletenost nadnaravnog, a ostali događaji samo su je ojačali.

Iako ove činjenice stvaraju dojam da je legenda stvarna, one se ipak mogu do neke mjere pobiti. Istina jest, da su se događale loše stvari u blizini knjige, ali mora se imati na umu da je razdoblje srednjega vijeka bilo veoma turbulentno, te da su bolesti, ratovi i pljačke bili svakodnevnica.⁹⁶ Za Rudolfovu opsesiju ne može se kriviti sam *Codex*. On je i ranije nego što je došao u doticaj s rukopisom bio opčinjen okultnim, stoga je *Codex* mogao samo pojačati njegovu opsesiju. Nije neuobičajeno ako se čovjek opsesivno bavi nečime i sam može postati mentalno nestabilan. U psihologiji postoji termin „proročanstvo koje se samo po sebi ostvaruje“. Ono se pojavljuje kada očekujemo da se dogodi nešto dobro ili loše, te se radi toga počinjemo ponašati tako da se naša očekivanja i ostvare. To se obično događa nesvjesno, bez našega svjesnog utjecaja.⁹⁷ Može se pretpostaviti da je ova činjenica utjecala na Rudolfa. Pošto je duboko vjerovao u nadnaravne i okultne stvari, moguće je da je nesvjesno i očekivao loše događaje, koje su prouzrokovale gubljenje razuma. Zbog toga, može se pretpostaviti da gubitak razuma ne može biti uzrokovan *Codexom* ili bilo kojim drugim predmetom, već da je Rudolf sam sebi, na nesvjesnoj razini, stvorio situaciju koja je na kraju dovela do potpunog

⁹³ Isto.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Ovdje se može vidjeti da je skriptor pisao *Codex* s velikim poštovanjem.

⁹⁶ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

⁹⁷ Majda Rijavec, *Čuda se ipak događaju, psihologija pozitivnog mišljenja*, treće izdanje, (Zagreb:IEP, 2000.),

gubitka zdravog razuma. Požar u dvorcu Stockholma bio je velik te je zahvatio *Codex*, prouzročivši strahopoštovanje prema slici Đavla koja je ostala gotovo neoštećena. Ipak, mora se imati na umu da su sluge u dvorcu na vrijeme uspjeli spasiti kodeks, stoga ga vatra niti nije mogla jače oštetiti.⁹⁸

⁹⁸ Usporedi: Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas – Požar u dvorcu*“, <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/handskriftens/castle-fire/> (4. travnja 2013.) i *Devil's Bible darkest secrets explained*, redatelj Julie Nelson, National Geographic, 2008.

4. Svrha *Codexa*

Promatrajući sve karakteristike rukopisa, od njegove veličine do težine, te svih njegovih dijelova, postavlja se pitanje zašto je *Codex* napisan i je li se ikada koristio.

Listajući folije razvidno je da je težak za čitanje. Razlog tome nije nečitak rukopis, već slova malog fonta koja se nalaze na stranici promjera 890 x 490 mm.⁹⁹ Zdeněk Uhliř najbolje je opisao *Codex* kao „knjigu koja nema prirodnih čitača“.¹⁰⁰ No, bez obzira na probleme vezane uz čitanje vidljivo je da se *Codex* i koristio. Na nekoliko njegovih stranica može se vidjeti da je na marginama upisana latinska riječ *nota* (od lat. *nota bene*)¹⁰¹. Pošto su se u njemu nalazila Pravila sv. Benedikta (naknadno izvađena) i Biblija, može se pretpostaviti da su se ti dijelovi često koristili u molitvene i misne svrhe¹⁰². Tekstovi Josipa Flavija i Izidora Seviljskog bili su poznati tekstovi, te su se često prepisivali i čitali. Zatim, tu se nalaze i medicinski tekstovi koji su se vjerojatno koristili u slučajevima liječenja bolesti.¹⁰³

Jaroslav Kolar iznio je tezu prema kojoj je *Codex* artefakt s dvostrukom simetričnom kompozicijom koja se vrti oko Starog i Novog zavjeta.¹⁰⁴ S jedne strane, nalazi se Stari zavjet i uz njega tekstovi Josipa Flavija, Izidora Seviljskog te medicinski tekstovi, a s druge strane je Novi zavjet i uz njega tekst ispovijedi i prizivanja, slike Nebeskog Jeruzalema i Đavla, Kosmas, te kalendar s nekrologom.

Zdeněk Uhliř iznio je dvije teorije o svrsi korištenja *Codexa*. Prva govori kako se *Codex* koristio kao i knjige magije i alkemije. Toj teoriji ide u prilog činjenica da se unutar rukopisa nalaze tekstovi o magiji i egzorcizmu.¹⁰⁵ Druga teorija upućuje na to da se na *Codex* ne smije gledati kao na knjigu korištenu za proučavanje i istraživanje, već ju je potrebno promatrati iz perspektive ljubitelja knjiga. Prema njoj, knjige su jedna vrsta artefakta i na njima se isključivo cijeni estetski izgled. One trebaju biti estetski lijepe i uređene, stvarati znatiželju, biti privatne, intimne i jedinstvene. *Codex Gigas* u ovome slučaju zadovoljava sve uvjete.¹⁰⁶ I zbog toga, svrha *Codexa* nalazi se u njegovom estetskom značenju. Ipak, od svih navoda Z. Uhliř smatra da se za jedan navod ne može reći da se odnosi na *Codex*, a taj je da je privatani

⁹⁹ Iako postoje velike knjige koje u sebi sadrže Bibliju (tzv. *Riesbibeln*), promjer njihovih stranica manji je od *Codexa* i font slova je veći tako da su ipak lakše za čitanje. (Boldan, 2007: 18)

¹⁰⁰ Boldan, 2007: 18

¹⁰¹ Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm, „*Codex Gigas* – Je li ikada bio korišten?“, http://www.kb.se/codex-gigas/eng/Long/#Was_Codex_Gigas_ever_used? (23. ožujka 2013.)

¹⁰² Isto (23. ožujka 2013.)

¹⁰³ Isto (23. ožujka 2013.)

¹⁰⁴ Boldan, 2007: 30

¹⁰⁵ Isto, 19

¹⁰⁶ Isto.

intiman. Po njemu, teško je za povjerovati da je jedna tako velika knjiga napisana s ciljem da bude privatna, a pogotovo intimna,¹⁰⁷ uzevši u obzir činjenicu da su se knjige u srednjem vijeku pisale u svrhu da ih koristi veći broj ljudi. No, ta teorija ne mora nužno biti točna. Unutar *Codexa* nalazi se detaljan tekst ispovijedi. Tekst je vrlo privatn i intiman¹⁰⁸ i teško bi bilo reći da je napravljen za nekoga tko nije pripadao benediktinskom redu osobe koja ga je napisala. Ispovijedi u njemu vrlo su detaljno opisane i sadrže grijeh e koje je svećenik sagriješio mišlju, a pri svakom napisanom grijehu on sam sebe optužuje i krivi. Nakon teksta ispovijedi nalazi se slika Nebeskog Jeruzalem, koja zajedno s njime vrlo vjerojatno metaforički prikazuje put redovnika (grješnika) do Raja. S druge strane, u *Codexu* se nalaze tekstovi o egzorcizmu, te magijske formule koje su štatile osobu od zla. Za njih se može pretpostaviti da su služili i za autora rukopisa. Stoga sve spomenuto upućuje da je kodeks nastao kao redovnikova pokora.¹⁰⁹

Pošto se općenito malo zna o *Codexu* i njegovoj svrsi, sve teorije o njemu ne mogu se u potpunosti opravdati, ali jednako tako niti pobiti. Sve do pronalaska nekog čvršćeg dokaz ne može se sa sigurnošću znati zašto je on nastao i u koje je svrhe korišten.

¹⁰⁷ Isto.

¹⁰⁸ Nordenfalk, 1975: 290

¹⁰⁹ *Devil's Bible darkest secrets explained*, redateljica Julie Nelson, National Geographic, 2008.

5. Zaključak

Codex Gigas, „Đavolja Biblija“, možda jedan od najtajanstvenijih rukopisa ikada napisan, privlačio je na sebe pozornost još od srednjega vijeka. Svojom veličinom i legendom stvorio je značajan utisak u povijesti naroda koji su ga posjedovali. Bilo da je taj utisak pozitivan ili negativan, on je utjecao na živote ljudi i gradio priču koja je okruživala rukopis. Njegovi tekstovi različita su karaktera i svaki je dio imao važnu ulogu, te je većina njih u uporabi još od razdoblja antike. Ti tekstovi stoljećima su se prevodili i o njima se već puno toga zna, ali unutar *Codexa* nalaze se tekstovi koji su jedinstveni, koji se ne pojavljuju niti u jednom drugom rukopisu. Jedan dio njih još dosada nije transkribiran niti preveden, pa pruža mogućnost daljnjeg istraživanja i proučavanja.

Legenda koja se veže u *Codex*, a koja je stvarana stoljećima najviše je pridonijela važnosti samog rukopisa, nego li njezin sadržaj. Kada se promotre sve činjenice i dokazi vezani uz *Codex* za pretpostaviti je da su i nadnaravne moći utjecale na njegov nastanak, ali sa znanstvenog stajališta to se čini nemogućim. Rukopis je ogroman, gotovo savršeno napisan, ali kolikogod se čini jedinstven, puno je veća vjerojatnost da ga je napravila ljudska ruka nego Đavao. Teško je dokučiti razloge koji su jednog redovnika naveli da napiše kodeks ovakvih dimenzija budući da rukopis ne sadrži podatke o osobi koja ga je napisala. Može se pretpostaviti da je to bila njegova pokora ili možda jednostavno njegova želja. Ipak sve ostaje samo na pretpostavkama do trenutka kada će se pronaći dokazi koji će pružiti detaljniju sliku o tome što se događalo unutar samog samostana gdje je nastala najveća rukom pisana knjiga na svijetu.

6. Zahvale

Zahvaljujem mentorici doc. dr. sc. Branki Grbavac na svojoj pomoći i strpljenu pri izradi ovog rada. Zahvaljujem joj što je strpljivo slušala sve moje teorije i zaključke, te što je pomogla na puno više načina nego što sam očekivao. Srdačno zahvaljujem dr. sc. Zrinki Pešordi Vardić i dr. sc. Marku Jerkoviću što su pomogli oko čitanja i ispravljanja rada. Također bih zahvalio dr. sc. Franji Šanjeku, dr. sc. Dariu Tokiću, te profesorici Ani Boban na pomoći oko pronalaska literature. I konačno, zahvalio bih svojoj obitelji i prijateljima što su mi bili stalna moralna potpora.

7. Popis literature

1. Boldan, Kamil. *CG: the secrets of the world's largest book*. Prague: National Library of the Czech Republic, 2007.
2. *Codex Sinaiticus*. „Važnost najstarije Biblije“. <http://codexsinaiticus.org/en/codex/significance.aspx> (1. svibnja 2013.)
3. Nordenfalk, Carl. „Heaven and Hell in a Bohemian Bible of The Early Thirteenth Century“. *The Year 1200: A symposium*. New York: Metropolitan Museum of Art, 1975. <http://books.google.hr/books?id=1RI AeAMUJywC&pg=PA283&lpg=PA283&dq=carl+nordenfalk+heaven+and+hell>
4. National Geographic. „Tales of the Weird, *Codex Gigas*“. <http://newswatch.nationalgeographic.com/tag/codex-gigas/> (1. svibnja 2013.)
5. Stipišić, Jakov. *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. Zagreb: Školska knjiga, 1985.
6. *Devil's Bible darkest secrets explained*. redateljica Julie Nelson. National Geographic, 2008.
7. Kungliga Biblioteket - Nacionalna knjižnica Švedske, Stockholm. „*Codex Gigas*“. <http://www.kb.se/codex-gigas/eng/> (1. svibnja 2013.)
8. Nazor, Anica. *Knjiga o hrvatskoj glagoljici, "Ja slovo znajući govorim..."*. Zagreb: Erasmus naklada, 2008.
9. Tomić, Celestin. *Pristup Bibliji, opći uvod u Sveto pismo*. Zagreb: Provincijalat franjevac konventualaca, 1986.
10. Wright, J. Edward. *Baruch ben Neriah, From Biblical Scribe to Apocalyptic Seer*. Columbia: University of South Carolina, 2003.
11. Whiston, William, prev. *The Complete Works of Flavius Josephus*. London: T. Nelson and sons, Paternoster Row, 1860.
12. Barney, Stephen A. i dr. *The Etymologies of Isidore of Seville* Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
13. Burnett, Charles. *Constantine the African and Ali ibn al-Abbas al Magusi: the Pantegni and related texts*. Leiden: E.J. Brill, 1994.
14. Kieckhefer, Richard. *Magic in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
15. Biblija. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006.
16. Miličević, Marina. *Rimski kalendar*. Zagreb: Latina et Graeca, 1990.

17. Hefnerich, Tryntje. *The Thirty Years War: A Documentary History*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc, 2009.

18. Rijavec, Majda. *Čuda se ipak događaju, psihologija pozitivnog mišljenja*. treće izdanje, Zagreb: IEP, 2000.

Ivan Badanjak

***Codex Gigas* – Misterij „Đavolje Biblije“**

Sažetak

Codex Gigas srednjovjekovni je rukopis nastao početkom 13. stoljeća na prostoru Češke. Zbog velikih dimenzija stranica te težine od 75 kg., dobio je titulu najveće rukom pisane knjige na svijetu. Kodeks sadrži prijepis cijele Biblije, povijesne i medicinske tekstove, kalendar s nekrologom, te velike iluminirane slike. Prema legendi, smatra se da je nastao tijekom jedne noći nakon što je skriptor prodao svoju dušu Đavlu. Zbog toga je rukopis dobio ime „Đavolja Biblija“. Pošto je legenda stvarana stoljećima, u ovome radu govorit će se kako su i zašto različiti događaji utjecali na njezin nastanak, odgovorit će se na pitanja zašto je *Codex* napisan i je li se ikada koristio. Unutar rada također se nalazi transkripcija mjeseca siječnja, načinjena u svrhu pojašnjenja uloge samog kalendara i njegovog nekrologa. Rad pokazuje poveznicu između čeških i hrvatskih prostora, koja se očituje iz abecedarija glagoljice koji se nalazi unutar samog rukopisa. Pošto se malo toga zna o *Codexu*, ovaj rad napisan je s ciljem da potakne daljnja znanstvena istraživanja ovog vrijednog rukopisa.

Ključne riječi: *Codex Gigas*, srednji vijek, Češka, Švedska, kulturna povijest

Ivan Badanjak

***Codex Gigas* – Mystery of „The Devil's Bible“**

Summary

Codex Gigas is medieval manuscript originated from the early 13th century in Bohemian region. Due to the large dimensions of its pages and weight of 165 pounds (75 kg), it got the title of the largest hand-written book in the world. It contains a whole copy of the Bible, historical and medical texts, calendar with necrology and large illuminated images. According to the legend, manuscript was written during one single night, after writer sold his soul to the Devil. Because of that, manuscript got the name „The Devil's Bible“. Regarding the fact that the legend has been created for centuries, in this article author will show how and why different events affected it and try to answer the question for what purpose the *Codex* was written and was it ever used. In the article author gave the transcription of the calendar, e.g of the month January, and the explanation of its use. The article shows relationship between the regions of Bohemia and Croatia, which can be seen in glagolitic alphabet, which is inserted into the manuscript. Since little is known about the *Codex*, this article will provide information that will encourage further research of this valuable manuscript.

Key words: *Codex Gigas*, the Middle Ages,, Bohemia, Sweden, cultural history